

CATALÀ

PIERRE BOURDIEU
Imatges d'Algèria

La fotografia és una manifestació de la distància de l'observador que enregistra i que no oblidat que enregistra [...], però alhora suposa la proximitat d'allò familiar, de l'observador atent i sensible als detalls més imperceptibles. El que permet a l'observador i el compel·leix a comprendre i interpretar aquests detalls a l'acte és la familiaritat (¿no es diu d'algú que es porta bé, amistosament, que és *atent*?), com també la sensibilitat per tot allò infinitament petit de la pràctica fotogràfica que, sovint, se li escapa fins i tot a l'etnòleg més atent. La fotografia està vinculada a la relació que no he deixat de cultivar amb el meu objecte d'estudi, i mai no he oblidat que el meu objecte d'estudi són les persones; si no em fes por posar-me en ridícul, de bon grat qualificaria la mirada que he posat en elles d'afectuosa i, sovint, commoguda.

Images d'Algérie

La guerra, guiada per la seva lògica, ha revelat el vertader rostre del sistema colonial. Els falsos pretextos i les ambigüitats s'ensorren; d'aquí ve la por, conscient o inconscient, que tenen a la pau molts membres de la societat dominant, una por que està motivada per la consciència que la guerra ha iniciat una transformació irreversible que, tanmateix, només podrà assolir la seva existència plena per mitjà de la pau; d'aquí ve també el desig d'alguns, reconegut o no reconegut, que es produeixi una guerra total que condueixi a una victòria absoluta, és a dir, a la restauració total i inalterada de l'ordre de castes. Per als membres de la casta dominada, el divorci i la contradicció que hi ha entre la França ideal, moltes vegades estimada amb passió, i la França colonial, que basa el seu domini en la força i la discriminació, es fan extremadament evidents. Així doncs, la guerra, com a repressió, tendeix per la força de la seva pròpia lògica, o si es vol, de les coses i, sovint, contra la voluntat dels que la fan, a revelar no tan sols la seva pròpia naturalesa sinó també la naturalesa del sistema colonial i de França com a potència colonial. El vel ha caigut.

Révolution dans la révolution

A la manera dels colonitzadors romans, els oficials encarregats d'organitzar les noves comunitats comencen disciplinant l'espai, com si esperessin, a través d'ell, disciplinar els homes. Tot està sotmès a la uniformitat i a l'alineació: construïdes seguint normes imposades i en emplaçaments imposats, les cases es disposen, tirades a cordill, al llarg de prolongats carrers que dibuixen el plànol d'un castra romà o d'una ciutat de colonització. Al centre hi ha la plaça amb la tríada característica de les ciutats franceses: l'escola, l'ajuntament i el monument als caiguts. Es podria pensar que, si hi hagués hagut prou temps i recursos, els oficials de les SAS (seccions administratives especialitzades), grans amants de la geometria, també haurien sotmès el territori a la centuriació.

Le Déracinement

Els *reagrupats* depenien completament de les SAS. Així mateix, a causa de la pressió de la situació que ell mateix havia creat, l'exèrcit es va veure obligat a ocupar-se de persones que, fins aquell moment, creia que només havia de neutralitzar i controlar; aleshores es va iniciar un procés per *obrir* i *desagrupar*. Així doncs, sembla que va ser força tard quan el reagrupament va deixar de ser la conseqüència pura i simple de l'evacuació per convertir-se en una font directa de preocupació i fins i tot, progressivament, en l'eix d'una política sistemàtica. Malgrat la prohibició, decretada al començament de l'any 1959,

de desplaçar població sense l'aprovació de les autoritats civils, els reagrupaments es van multiplicar: el 1960, el nombre d'algerians reagrupats era de 2.157.000, és a dir, una quarta part de la població total. Si, a més dels reagrupaments, tenim en compte l'èxode rural, es pot estimar que el nombre de persones que el 1960 es trobaven fora del seu lloc de residència habitual era, almenys, de tres milions, és a dir, la meitat de la població rural. Aquest desplaçament de població és un dels més brutals que ha conegut la història.

Le Déracinement

Mai no hauria arribat a estudiar les tradicions rituals si la mateixa intenció de *rehabilitació*, que al començament m'havia dut a excloure el ritual de l'univers dels objectes d'estudi legítims i a sospitar de tots els treballs que li concedien un lloc, no m'hagués impulsat, a partir del 1958, a mirar d'arrencar-lo de la falsa sol·licitud primitivista i a acorralar, fins als seus darrers baluards, el menyspreu racista que, a través de la vergonya de si que aconsegueix imposar a les seves víctimes, contribueix a prohibir a aquestes el coneixement i el reconeixement de la seva pròpia tradició.

Decididament, per gran que pugui ser l'efecte de legitimació i de motivació que és capaç de produir, més inconscientment que conscientment, el fet que un problema o mètode s'arribi a constituir com a summament legítim en el camp científic, no pot fer oblidar completament com n'és d'incongruent, fins i tot d'absurd, dur a

terme una investigació sobre les pràctiques rituals enmig de les tràgiques circumstàncies de la guerra.

Recentment he reviscut l'evidència d'això en trobar unes fotografies d'unes tenalles adossades amb ciment a l'estructura interior d'una casa, decorades amb serps i destinades a rebre el gra per a la sembra, que vaig fer vers la dècada del 1960 durant una investigació duta a terme a la regió de Col-lo. Malgrat que les vaig fer sense flaix, la seva bona qualitat és deguda al fet que el sostre de la casa a la qual estaven incorporats aquests *mobles* no movibles (puix que estaven «adossats amb ciment») havia estat destruït quan l'exèrcit francès en va expulsar els habitants. No calia tenir, doncs, una lucidesa epistemològica ni una vigilància ètica o política especial per interrogar-se sobre els determinants profunds d'una *libido sciendi* tan evidentment desplaçada.

Le Sens pratique

Els cabilencs guarden el blat i l'ordi en grans tenalles de terrissa que tenen forats a diferents altures, i la bona mestressa de casa, responsable d'administrar el rebost, sap que quan el gra està per sota del forat central, que rep el nom de *thimith* (el melic), és important moderar-ne el consum: el càlcul, com veiem, es fa tot sol i la tenalla és com un rellotge de sorra que permet percebre en tot moment què queda i què no queda.

Homes - dones

El reagrupament impedeix a les dones fer la majoria de les seves tasques tradicionals. Això és degut, sobretot, al fet que l'intervencionisme de les autoritats s'ha centrat, en certa manera, en elles, perquè, per als militars i per a la majoria d'observadors ingenus, la condició de la dona algeriana era el signe més evident de la *barbarie* que s'havia de combatre per tots els mitjans, tant directes com indirectes. D'una banda, els militars van crear a gairebé tots els cercles de dones i cosidors; d'altra banda, es van esforçar per acabar brutalment amb tot allò que, al seu entendre, obstaculitzava l'*alliberament de la dona*; a Kerker (com a molts altres llocs) les cases que es van construir no tenien patis; la font i el safareig es van situar, gairebé a tots els centres, al bell mig del quadrivi. De manera més general, les accions militars i la repressió van constituir una prova molt dura per a la moral de l'honor que regia la divisió del treball i les relacions entre ambdós sexes.

Paysans déracinés

Les renúncies més evidents i també més espectaculars són potser les relatives a les tradicions que tenen un valor fonamentalment simbòlic, com ara la de portar el vel o el fes. A la funció tradicional del vel s'ha sumat, de fet, com en sobreimpressió, una nova funció, que fa referència al context colonial. Fins i tot sense fer una anàlisi profunda, es pot veure que el vel és, sobretot, una defensa de la intimitat i una protecció contra la intrusió. I els europeus sempre l'han percebut vagament com a tal. En dur el vel, la dona algeriana crea una situació de no reciprocitat; com un jugador que juga amb avantatge, veu sense ser vista, sense prestar-se a ser vista. És tota la societat dominada la que, per mitjà del vel, rebutja la reciprocitat, la que veu, mira i penetra sense deixar-se veure, mirar i penetrar.

Guerre et mutation sociale en Algérie

Camperols desarrelats

El dia que vam comprendre
Què volien dir amb «*bonsoir*»,
Vam rebre un cop a la mandíbula:
Ens van afartar de presons.

El dia que vam comprendre
Què volien dir amb «*bonjour*»,
Vam rebre un cop al nas:
Es van acabar totes les benediccions.

El dia que vam comprendre
Què volien dir amb «*merci*»,
Vam rebre un cop a la gola:
Una ovella fa més por que nosaltres.

El dia que vam comprendre
Què volien dir amb «*cochon*»,
Els gossos van esdevenir més respectables que nosaltres,
El *khammès*¹ va comprar un mul.

El dia que vam comprendre
Què volien dir amb «*le frère*»,
Vam rebre un cop al genoll:
Caminem enfonsats, fins al pitral, en la vergonya.

El dia que vam comprendre
Què volien dir amb «*le diable*»,
Vam rebre un cop que ens va enfollir:
Vam esdevenir portadors de fems.²

Hanoteau, *Poésies populaires de la Kabylie du Djurdjura*
Le Déracinement

¹ Treballador agrícola que rebia per la seva feina una cinquena part de la collita. (N. de la T.)

² En francès, *fumiers*, que significa «fems», però també «gentussa» o «canalles»; així doncs, per mitjà d'aquest doble sentit se suggereix que treballen per a canalles. (N. de la T.)

Economia de la misèria

Cada matí surten a buscar feina, més o menys aviat, segons si tenen l'esperança de trobar-ne o si ja estan resignats; van tot el matí d'una obra a l'altra, refiant-se del que els ha dit un amic, un cosí o un veí. Tornar a casa al migdia? S'aturen a la cafeteria, on prenen alguna cosa mentre fumen amb els amics. Buscar feina acaba esdevenint una professió.

Travail et travailleurs en Algérie

La recerca de feina és l'única constant de la seva existència agitada per l'atzar; a més del fracàs diari de la recerca. Busquen feina a dreta i a esquerra; manlleven a dreta i esquerra; manlleven a la dreta per tornar-ho a l'esquerra. «Estic sempre demanant que em deixin diners, em sento com una pela de fruita a l'aigua», diu un aturat de Constantina.

Travail et travailleurs en Algérie

El treball no és un fi en si mateix ni una virtut en si mateix. El que es valora no és l'acció orientada a una finalitat econòmica, és l'activitat en si, independentment de la seva funció econòmica i amb l'única condició que tingui una funció social. L'home que es respecta sempre ha d'estar ocupat fent alguna cosa. Si no troba res per fer, «que es talli almenys la cullera».

«De vegades treballo 10 dies, de vegades 15 dies, però mai seguits, mai de manera regular. Ara mateix treballo de xofer en una obra. Els meus fills necessiten pa. Així doncs, qualsevol feina és bona. Més val això que anar donant voltes per tornar amb les mans buides, sense portar-los res. Miri els meus fills, van nus. Miri la meva casa, això no és una casa, és una quadra. Faria qualsevol feina per poder alimentar els meus fills. No tinc cap altra ocupació. Així és la meva vida, només que el salari no dóna per viure. Pel que fa a la resta, hem nascut per a això.» (Xofer, Orà)

Travail et travailleurs en Algérie

El veritable camperol ha de conservar els valors rurals, fins i tot quan s'enfronta a la vida urbana: la societat rural, si bé és eixuta d'elogis, no escatima lloances vers aquell que s'ha sabut mantenir fidel als models i a les normes rurals, que ha continuat vivint, sentint i pensant com un camperol, que ha «seguit el camí del seu pare i del seu avi». En diuen: «Viu allà com vivia al camp», «No ha esdevingut un *beldi* (home de ciutat)»; «Encara no li han pujat els fums al cap».

Le Déracinement

PIERRE BOURDIEU
Images d'Algérie

Referències de les cites

Travail et travailleurs en Algérie

© Éditions Mouton & Co., 1963

Révolution dans la révolution

© Revista *Esprit*, 1961

Le Sens pratique

© Éditions de Minuit, 1980

Algérie 60

© Éditions de Minuit, 1977

Le Déracinement

© Éditions de Minuit, 1964

Guerre et mutation sociale en Algérie

© Jérôme Bourdieu, 1960

© Revista *Études méditerranéennes*, 1960

*Paysans déracinés, bouleversements morphologiques
et changements culturels en Algérie*

© P. Bourdieu / A. Sayad, 1964

© Revista *Études rurales*

Fotografies de Pierre Bourdieu, fetes entre el 1958 i el 1961 durant les seves recerques a Algèria;
text extret dels escrits de Pierre Bourdieu sobre Algèria.

© Fondation Bourdieu, Ginebra, cortesia de Camera Austria, Graz.

Aquest recull s'ha extret de l'exposició i del llibre *Pierre Bourdieu:*

En Algérie. Témoignages de déracinement, Actes Sud / Camera Austria, 2003.

Comissariat i editat per Franz Schultheis, Fondation Bourdieu, Ginebra,
i Christine Frisinghelli, Camera Austria, Graz.

Produït per Camera Austria i el Museu d'Art Contemporani de Barcelona, 2008.

Exemplar de consulta. Es prega retornar.